

УДК 342.349:005

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.10-2.10>

Сірант М.М.

*доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРИЯТЛИВЕ НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Постановка проблеми. Адміністративно-правові гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище відіграють важливе значення, оскільки сучасний етап розвитку людства в умовах масштабного посилення антропогенного впливу на природне середовище є потужним імпульсом актуалізації питань забезпечення екологічної безпеки. Конституційне право на сприятливе навколишнє природне середовище може бути забезпечено тільки при тісній взаємодії держави та суспільства. До правових інститутів, які відповідальні за здійснення та реалізацію права на сприятливе навколишнє середовище, можна включити існуючі гілки влади: законодавчу, виконавчу, судову. Завдання законодавчих органів влади полягає у створенні правового поля, в межах якого інші гілки влади виконавча та судова вживають заходів з виконання чинних законодавчих норм. В умовах європейської інтеграції України питання ефективності національного законодавства та його відповідність вимогам директив Європейського Союзу потребують теоретичних досліджень і узагальнення практики.

Мета статті – дослідження особливостей адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідженням окремих аспектів реалізації адміністративно-правових гарантій права на сприятливе навколишнє природне середовище займалися науковці-правники: В. І. Андрейцев, О. С. Баб'як, В. Л. Бредіхіна,

Ю. Л. Власенко, А. П. Гетьман, І. В. Гиренко, В. М. Єрмоленко, Т. О. Коломоєць, А. В. Котелевець, В. В. Костицький, І. О. Краснова, В. І. Курило, О. П. Світличний, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та інші.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи закон «Про охорону навколишнього природного середовища», можна зауважити, що особливості адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє середовище визначаються через значення вказаного терміну, що становить галузь державного управління, яка передбачає багатoelementну систему державних і громадських організацій правоохоронної, контролюючої та наглядової спрямованості й інших органів, юридичних і фізичних осіб, спрямовану на запобігання негативного впливу, збереження та відновлення якості навколишнього середовища [1].

На думку О. І. Нікітенко, О. В. Крижановської, системність адміністративно-правового регулювання та підтримки екологічної рівноваги щодо забезпечення екологічної безпеки України правоохоронними органами та українського законодавства гарантується відповідно до Конституції України та чинного законодавства [2, с. 111].

Ефективність адміністративно-правових гарантій реалізації цього права досягається через закріплені в законодавстві засоби та способи, які покликані забезпечити захист права та безпосередньо пов'язані з державним управлінням і з діяльністю органів влади. Саме на ці органи та їх посадових осіб відповідні адміністративно-правові норми покладають

юридичні обов'язки забезпечення реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище. Процес реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище за допомогою адміністративно-правових гарантій володіє структурованою формою.

Набір інструментів, що допомагають реалізації права, застосування та дія таких інструментів належать до особливого механізму втілення універсальних приписів в конкретну форму діяльності суб'єктів. Вивчаючи особливості адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє середовище, важливо виявити інструментарій права, що виконує реалізацію розглянутого права. Назване право може бути реалізовано, якщо йому кореспондує обов'язок забезпечення.

Адміністративно-правові гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище становлять механізм узгоджено діючих конституційних й адміністративно-правових інструментів. З їх допомогою державні органи виконують правовий вплив на відносини суб'єктів права для визнання прав у галузі охорони навколишнього середовища, дотримання та реалізацію.

Відповідно до Конституції України та закону «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачено специфічний набір засобів і методів захисту цього права, до яких входять судовий конституційний механізм; загальний захист судового характеру; діяльність виконавчих органів державної влади адміністративного характеру; самозахист людиною законних прав; міжнародна та правова система.

Повноцінна реалізація права на сприятливе навколишнє середовище була б неможливою без діяльності органів держави, оскільки вони є основними учасниками з гарантування цього права і його забезпечення.

Державні органи повинні охороняти права людини. У разі, коли механізму реалізації (захисту) немає, то право в більшості залишається декларованим. Правозастосовна практика показує фактичне місце прав людини

в екологічній сфері. Ці права практично не дотримуються, залишаються без належної уваги, важко піддаються захисту, не підтримуються фінансово. Фактична дійсність супроводжується дефіцитом практичних механізмів і способів реалізації права, зниженням якості економічної сфери, неналежним розвитком правосвідомості, зниженням рівня моральних норм, присутністю протиріч теорії прав людини з фактичною ситуацією.

Однак, з огляду на те, що проблема регулювання та розвитку механізмів захисту суб'єктів правопорядку в сфері екології має багатогранний характер, то способи вирішення зобов'язані передбачати оптимальну взаємодію адміністративно-правових гарантій з іншими категоріями гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє середовище.

Адміністративно-правові гарантії реалізації такого права включають складові державної системи захисту прав громадян. Такі складові містять певні за складом механізми, що мають на увазі заходи впливу прав, які здійснюють у межах цілого правового поля. Головними частинами досліджуваного явища є держава та система органів, до компетенції яких включено охорону прав людини.

Механізм способів, умов і правил, якими державні органи користуються при здійсненні діяльності, виступають невіддільними складовими, що спрямовані на результативність і оптимальність захисту прав. Специфіка інституту громадянського суспільства в межах досліджуваної системи подана одночасно ініціатором, як стороною правозахисних відносин і зразком єдності держави та суверенної форми публічної влади, адже саме людина (громадянин) має змогу впливати на державні органи.

Однак, лідери громадянського суспільства, їх правова діяльність, усвідомленість і культура стали важливою необхідністю результативності адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище. У законі «Про охорону навколишнього природного середовища»

зазначено, що діяльність господарської спрямованості та інша діяльність центральних і регіональних державних органів, органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб, яка впливає на навколишнє середовище, повинна виконуватися на принципах обов'язковості участі в охороні навколишнього середовища.

Виходячи зі змісту Конституції України, можна зауважити, що визначаючи особливості адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє середовище, неможливо не досліджувати базу, яка орієнтована на досягнення результатів, а саме – механізм державних органів виконавчої влади.

Упродовж останніх років склад органів виконавчої влади зазнав значних змін. Ці зміни ініційовані об'єктивною необхідністю розвитку та оптимізації організаційного базису державних органів. До особливостей адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє середовище відноситься конкретна система, що спрямована на втілення в життя юридичних правил і охорону зазначеного права. Важливе місце в цій системі займають правоохоронні органи, державні органи в сфері екології [3, с. 92]. Обумовлено це тим, що компетенція таких державних органів вузько направлена. Наприклад, Національна поліція та територіальні органи або підрозділи. Ці спеціалізовані органи мають у штаті профільних фахівців, які володіють кваліфікованими знаннями в певних галузях.

Звернемо увагу на положення закону «Про охорону навколишнього природного середовища», де міститься опис діяльності вищезазначених державних органів. Наприклад, в Положенні про Державну екологічну інспекцію України повідомляється про те, що це державний контрольний і наглядовий орган виконавчої влади в сфері охорони навколишнього середовища [4]. Ідентичні за змістом норми відображені в затверджених положеннях, що регламентують повноваження інших відповідних державних органів у вказаній сфері.

Немає одностайності у визначенні понять з порушеної тематики навіть у законі «Про охорону навколишнього природного середовища». Наприклад, стаття 35 цього закону визначає контроль у сфері охорони навколишнього середовища (або екологічний контроль) через сукупність заходів, спрямованих запобігти, виявити та припинити недотримання законодавчих норм у природоохоронній галузі, забезпечення з виконання господарюючими суб'єктами та суб'єктами іншої діяльності. У проекті закону від 19 лютого 2020 року «Про державний екологічний контроль» зазначене поняття ідентичне за змістом, але доповнено певними положеннями – визначає державний нагляд в екологічній сфері [5]. Водночас проект закону не передбачає внесення такого терміну у закон «Про охорону навколишнього природного середовища».

Державний екологічний нагляд, здійснюваний уповноваженими органами в містах, є ефективним засобом виявлення, запобігання та припинення суб'єктами господарської або іншої діяльності порушень законодавства про охорону навколишнього середовища. Система заходів державного екологічного контролю передбачає регулювання суспільних відносин, що впливають чи сприяють появі негативного впливу на навколишнє середовище міст, через багатопрофільну систему правових конструкцій (наприклад, екологічна сертифікація, екологічне ліцензування, оцінка впливу на довкілля).

Органи державної влади, які здійснюють компетенцію в сфері екології, доцільно розділити на органи загальної спрямованості і спеціалізовані органи в сфері охорони навколишнього середовища. До системи органів загальної спрямованості необхідно окремо включити державні та регіональні представницькі та виконавчі державно-владні органи, органи місцевого самоврядування, які встановлюють цільові плани та шляхи розвитку галузі охорони навколишнього середовища та екологічної політики.

Очолює систему органів загальної спрямованості Кабінет Міністрів України. До основних напрямів компетенції можна визначити розробку та затвердження програм у сфері охорони навколишнього середовища, в тому числі з екологічної освіти та культури, вдосконалення нормативно-правових актів у сфері екології, визначення правил справляння плати за негативний вплив на навколишнє середовище, співпраця на міжнародному рівні й інше.

З-поміж спеціалізованих органів у сфері навколишнього середовища варто виокремити Міністерство енергетики та захисту довкілля України. Йому підпорядковані такі органи виконавчої влади: Державне агентство лісових ресурсів України; Державне агентство рибного господарства України; Державна служба геології та надр України; Державне агентство водних ресурсів України; Державна екологічна інспекція України; Державне агентство України з управління зоною відчуження [6].

До основних завдань вищеназаних спеціалізованих органів у сфері навколишнього середовища віднесено: нормативно-правове регулювання, здійснення державного контролю у галузі користування природними ресурсами та охорони екології, проведення оцінки впливу на довкілля, здійснення моніторингу об'єктів, за якими проводяться наглядові заходи, надання суспільству екологічної інформації й інші.

Не всі вищеназвані органи наділені контрольними функціями щодо дотримання норм закону в сфері охорони навколишнього середовища. Контрольні та наглядові функції з виконання норм закону в природоохоронній сфері реалізуються переважно Державною екологічною інспекцією України. Проведення перевірочних заходів щодо дотримання вимог законодавства в галузі екології в певних випадках реалізують також й інші органи. Наприклад, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів забезпечує проведення

державного санітарного нагляду та епідеміологічний нагляд [7].

Здійснення контролю спеціалізованими органами в сфері навколишнього середовища пов'язане з конкретними сферами господарської, технологічної та іншої діяльності, що стосуються дотримання чи виконання норм закону. Близько половини з усіх невідповідних закону правових актів виявляється правоохоронними органами у сфері діяльності суб'єктів, які здійснюють державний екологічний нагляд.

Однак беручи до уваги, що в законодавстві не міститься конкретика у термінах, відбувається плутанина у визначеннях, а це, у свою чергу, знижує ефективність застосуванню зазначених понять.

Грунтуючись на статистичних інформаційних відомостях, варто зауважити, що упродовж останніх десятиліть в державі створилась постійна динаміка збільшення кількості випадків недотримання права на сприятливе навколишнє середовище. При наявності особливої уваги до таких типів правопорушень, в умовах специфічної характеристики їх об'єкта проявляється необхідність в адміністративно-правових гарантіях реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище, зокрема для допомоги в подоланні протиправних дій або бездіяльності.

Ситуація, що склалася в сфері екології свідчить про невисоку оцінку ефективності функціонування органів державної влади. Це пояснюється тим, що покарання за адміністративні правопорушення, такі, наприклад, як штраф, не сприяють відновленню права людини на сприятливе навколишнє середовище, а навпаки спричиняють до повторення порушень у сфері екології (в силу того, що є незначними), а такі види адміністративної відповідальності як призупинення або припинення негативної діяльності, на практиці не застосовуються.

Н. В. Махно зазначає, що нині юридична відповідальність не є одним із найбільш ефективних правових засобів боротьби за

збереження, забезпечення раціонального використання та охорони, свідченням чого є не чисельна судова практика притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання та охорони природних об'єктів [8, с. 93].

Варто зауважити, що в ситуації, коли матеріали справ, у яких містилися ознаки злочину, були передані в правоохоронні органи (поліцію), то в переважній більшості з причин відсутності доказової основи або інших обставин, кримінальне провадження не порушувалось.

Керуючись наявною емпіричною базою доцільно вказати на нагальну необхідність вибору оптимальних шляхів і способів у розкритті та розслідуванні злочинів у сфері екологічної безпеки. Важливо вирішити такі цілі, як посилення результативності діяльності правоохоронних органів і розвитку нормативно-правових актів у сфері екології, включаючи положення Кримінального кодексу України.

На думку В. Л. Ортинського, державний примус у правовій державі виправданий, якщо його здійснюють з метою захисту прав людини, що дає змогу забезпечити загальне благо. Державний примус у правовій державі має бути відповідним, обґрунтованим та нормативним; здійснюватися на підставі якісних нормативно-правових актів [9, с. 9].

Оптимізація діяльності адміністративно-правових гарантій реалізації розглянутого права з метою забезпечення належного рівня захищеності та результативності прав громадян повинна супроводжуватися виробленням певних актуальних правових підходів до інструментарію правових засобів, що використовуються державними органами, в результаті чого юридичні особи, громадяни у взаємовідносинах з владними інститутами стануть повноправними учасниками екологічного правопорядку.

Діяльність державних органів, як елемента адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє природне

середовище, проявляється в таких важливих видах, як пряме виконання повноважень, що відносяться до компетенції, пов'язаних зі збереженням навколишнього середовища, а також здійснення за допомогою адміністративного механізму відновлення та захисту названого права. Такий адміністративний механізм здійснюється за допомогою реалізації оскарження актів і прийнятих рішень, які не відповідають закону або порушують права.

Державні органи містять значну правозахисну можливість, обумовлену головною функцією державних органів виконавчої влади – це створення умов для виконання Конституції України та дотримання інших законів. У національній правовій доктрині ідея інтеграційної ролі конституційного права, як ключової та системоутворюючої галузі права, знаходить підтримку та розвиток у контексті конституційного оформлення правопорядку на основі судової інтерпретації конституційних положень і законодавчого забезпечення реалізації та розглядається у межах мети і завдання правового регулювання [10, с. 56].

Структура виконавчих органів державної влади має розгалужену спрямованість, реалізує досить оптимальну взаємодію з громадянином і з суспільством. У практичній дійсності в структурі державних органів виконавчої влади присутні численні чинники, які варто віднести до негативних. Наприклад, різні владні зловживання, корумпованість, зневага до прав людини, безконтрольна поведінка посадових осіб, що ускладнюється наявністю низького рівня культури в правовій сфері, відсутністю діалогу з державними органами й інститутами громадянського суспільства.

З метою вирішення вказаних проблемних питань, результативності реалізації права на сприятливе навколишнє середовище вчені-юристи вважали важливим доповнити регулювання роботи державних органів різних владних рівнів. Наприклад, внести зміни в закон «Про Кабінет Міністрів України», включивши норму, яка передбачала відповідальність чиновників за несвоєчасну розробку

і узгодження підзаконних правових актів у сфері прав людини [11]. Окрім того, передбачити розробку оптимального юридичного методу безперешкодного доступу людини та громадських об'єднань до інформаційних даних про якість навколишнього середовища. Зазначене знайшло підтвердження у Рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» [12].

Нормативно-правові акти, які торкаються прав людини зобов'язані володіти системою дворівневого контролю. З одного боку, це незаінтересовані державні органи, з іншого боку, представники громадянського суспільства, забезпечені юридичною гарантією прямої реалізації прав. Ефективність гарантій реалізації прав доцільно було б забезпечувати за допомогою правоохоронних і законодавчих органів державної влади при своєчасному застосуванні заходів реагування на порушення.

Х. І. Марич, розглядаючи мету та завдання адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні зазначає, що мета реалізується через завдання та функції, а через специфічні заходи, засоби, форми, методи адміністративно-правового характеру забезпечується дієвість адміністративно-правових гарантій [13, с. 121].

Право на сприятливе навколишнє середовище може бути ефективно реалізовано за умови володіння громадянами достовірними, своєчасними та повними даними про якість

екології. Такі заходи сприятимуть підвищенню діяльності суспільства в захисті права на сприятливе навколишнє середовище, що стане важливим інструментом результативності та здійснення адміністративно-правових гарантій реалізації зазначеного права.

Висновки. Досліджуючи систему діяльності державних органів у межах адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє середовище, необхідно акцентувати увагу на розгалуженості їх побудови та систематизації. Виконання державою покладених обов'язків забезпечення права на сприятливе навколишнє природне середовище повністю сприятиме найбільш результативній реалізації політики держави у сфері охорони та захисту екологічних прав. Це підтверджує особливу актуальність адміністративно-правових гарантій реалізації права людини на сприятливе середовище у вигляді діяльності системи державних органів.

Для збільшення рівня ефективності захисту та реалізації цього права важливим є визначення додаткової контрольної функції, яка буде направляти заходи на результативність державних органів, наділених особливими повноваженнями в цій сфері. Нині доцільно підвищити роль адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище, що дозволить структурі державних органів існувати як екологічний механізм забезпечення такого права, інших екологічних прав громадян.

Анотація

У статті у контексті комплексного системного підходу на основі адміністративного та екологічного права розглядаються особливості адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище. Охарактеризовано національне законодавство у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Досліджено органи виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції, які реалізують адміністративно-правові гарантії у сфері прав людини на сприятливе навколишнє природне середовище. Визначено особливості адміністративно-правових гарантій права на сприятливе природне середовище. Зазначено, що це система, яка спрямована на втілення в життя юридичних правил і охорону зазначеного права, важливим елементом якої є правоохоронні органи та державні органи у сфері екології. Запропоновано напрями удосконалення чинного законодавства з метою підвищення ефективності реалізації адміністративно-правових гарантій права на сприятливе навколишнє природне середовище.

Вказано, що ефективність адміністративно-правових гарантій реалізації цього права досягається через закріплені в законодавстві засоби та способи, які покликані забезпечити захист права та безпосередньо пов'язані з державним управлінням і з діяльністю органів влади. Саме на ці органи та їх посадових осіб відповідні адміністративно-правові норми покладають юридичні обов'язки забезпечення реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище. Процес реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище за допомогою адміністративно-правових гарантій володіє структурованою формою.

Наголошено, що адміністративно-правові гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище становлять механізм узгоджено діючих конституційних й адміністративно-правових інструментів. З їх допомогою державні органи виконують правовий вплив на відносини суб'єктів права для визнання прав у галузі охорони навколишнього середовища, дотримання та реалізацію.

Зроблено висновок про те, що виконання державою покладених обов'язків забезпечення права на сприятливе навколишнє природне середовище повністю сприятиме найбільш результативній реалізації політики держави у сфері охорони та захисту екологічних прав. Це підтверджує особливу актуальність адміністративно-правових гарантій реалізації права людини на сприятливе середовище у вигляді діяльності системи державних органів. Для збільшення рівня ефективності захисту та реалізації цього права важливим є визначення додаткової контрольної функції, яка буде направляти заходи на результативність державних органів, наділених особливими повноваженнями в цій сфері. Нині доцільно підвищити роль адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище, що дозволить структурі державних органів існувати як екологічний механізм забезпечення такого права, інших екологічних прав громадян.

Ключові слова: адміністративно-правові гарантії, екологія, державні органи, навколишнє природне середовище, право.

Sirant M.M. Features of administrative and legal guarantees of realization of the right to a favorable natural environment

Summary

The article in the context of a comprehensive systemic approach based on administrative and environmental law considers the features of administrative and legal guarantees for the implementation of the right to a favorable environment. National legislation in the field of environmental protection and environmental safety is described. The executive bodies of general and special competence, which implement administrative and legal guarantees in the field of human rights to a favorable environment, have been studied. Peculiarities of administrative and legal guarantees of the right to a favorable natural environment are determined. It is noted that this is a system aimed at implementing legal rules and protection of this right, an important element of which are law enforcement agencies and government agencies in the field of ecology. The directions of improvement of the current legislation for the purpose of increase of efficiency of realization of administrative and legal guarantees of the right to a favorable natural environment are offered.

It is stated that the effectiveness of administrative and legal guarantees for the implementation of this right is achieved through the means and methods enshrined in the law, which are designed to protect the right and are directly related to public administration and government activities. It is on these bodies and their officials that the relevant administrative and legal norms impose legal obligations to ensure the exercise of the right to a favorable environment. The process of realization of the right to a favorable natural environment with the help of administrative and legal guarantees has a structured form.

It is emphasized that administrative and legal guarantees of realization of the right to a favorable natural environment constitute a mechanism of harmonized constitutional and administrative-legal

instruments. With their help, public authorities exercise legal influence on the relations of legal entities for the recognition of rights in the field of environmental protection, compliance and implementation.

It is concluded that the fulfillment of the state's obligations to ensure the right to a favorable environment will fully contribute to the most effective implementation of state policy in the field of protection and protection of environmental rights. This confirms the special relevance of administrative and legal guarantees for the realization of the human right to a favorable environment in the form of the system of state bodies. To increase the level of effectiveness of protection and implementation of this right, it is important to define an additional control function, which will direct measures to the effectiveness of state bodies endowed with special powers in this area. Now it is expedient to increase the role of administrative and legal guarantees of realization of the right to a favorable natural environment, which will allow the structure of state bodies to exist as an ecological mechanism for ensuring such a right and other ecological rights of citizens.

Key words: administrative and legal guarantees, ecology, state bodies, environment, law.

Список використаних джерел:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
2. Нікітенко О. І., Крижановська О. В. Адміністративно-правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Екологічне право України*. 2016. № 1–2. С. 110–112.
3. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Лозинський Ю. Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 323 с.
4. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>.
5. Про державний екологічний контроль: проєкт Закону України від 19.02.2020 р. № 3091. *Законодавство України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186.
6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2019-%D0%BF#Text>.
7. Про внесення змін до Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2019 р. № 254. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-2019-%D0%BF#Text>.
8. Махно Н. В. Юридична відповідальність за порушення законодавства про водні об'єкти, що віднесені до категорії лікувальних. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 88–95.
9. Ортинський В. Л. Погляд на державний примус у контексті європейської інтеграції України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 889. Вип. 17. С. 4–10.
10. Єсімов С. С. Реалізація конституційного оформлення правопорядку в умовах наявності конституційних ризиків. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 3 (5). С. 52–57.
11. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
12. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років»: Постанова Верховної Ради України від 14.01.2020 р. № 457-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text>.
13. Марич Х. Мета та завдання адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 118–121.